

З ДОСВІДУ ПОКРОКОВОГО НАВЧАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ВИДУ ДИСТАНЦІЙНОЇ РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ

Валентина БУРЕНКО, завідувач кафедри методики мов та літератури ІППО Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат педагогічних наук, доцент

*Досвід можна придбати
тільки з допомогою діяльності,
а удосконалити з часом.*

В. Шекспір

Завдання розвитку обдарованості дитини, її пізнавальних та творчих здібностей нині є актуальними для системи українського освітнього простору.

Під творчими здібностями розуміють сукупність психічних якостей індивіда, які у своїй єдності є запорукою успішного розв'язання ним творчих завдань.

Свого часу ще Г. Сковорода стверджував, що немає неталановитих дітей, кожна дитина неповторна, по-своєму обдарована. Тому педагогам необхідно зуміти відкрити цю обдарованість, допомогти розвинути кожній дитині свої задатки. Шлях до вершини творчих здобутків завжди важкий і тернистий. Біографічні дані видатних людей переконливо свідчать про те, що їм були завжди притаманні віра у власні сили, вимогливість до себе і результатів своєї діяльності, активна життєва позиція, добре розвинуті спостережливість, уявлення, пам'ять; показниками їхнього мислення є швидкість, гнучкість, точність та оригінальність.

Названі вище якості не однаковою мірою і не в однаковому складі можуть бути притаманними тій чи тій творчій особистості. Зрештою ми виділили лише позитивні якості, а творчі особи, як і всі інші, не позбавлені вад. Загалом, вони досить суперечливі натури, яким властива безліч антагонічних, конкуруючих рис. Тому не дивно, що багато хто із вчителів вважає за краще мати справу з дітьми, у яких високий рівень аналітичних здібностей, а не високий творчий потенціал. Це тому, що з першими легше налагодити контакт, другі ж – все піддають сумніву, не сприймаючи нічого на віру. Залишаючись сам на сам з обдарованою дитиною, вчитель повинен бути порадиником, другом, але ні в якому разі панівною фігурою. Не можна чинити тиск на дитину, засуджувати, нищівно критикувати її творчі спроби.

Крім того, усіх дітей, у тому числі і обдарованих, необхідно навчати творчості, організовувати таку роботу з ними, яка б сприяла розкриттю, вираженню їхніх здібностей, створювати відповідні умови для розвитку їхнього творчого потенціалу та самоствердження. Умовно цей процес може здійснюватися на таких рівнях:

- розвиток загальної пізнавальної діяльності;
- індивідуальна та групова позаурочна робота;
- дистанційна робота.

Ці рівні перебувають у тісному взаємозв'язку. Їхня інтеграція дозволяє зробити освіту не академічною, а цікавою, корисною, такою, що розкриває здібності дитини і допомагає їхньому розвитку.

Загальновідомо, що коли від дитини одразу вимагають творчості, а не готують до неї, не навчають її покроково і цілісно, то вона скоріш за все вдасться до імітації, так званої «фальшивої» творчості.

Існує безліч методів, прийомів, форм, технологій розвитку творчого потенціалу дитини, її обдарованості. Ми зупинимось на організації **дистанційного навчання дослідницької діяльності** школярів, як дієвого засобу розкриття її здібностей та талантів.

Наукові дослідження та практичний досвід переконливо доводять, що участь обдарованої дитини, як і всіх інших, у дослідницькій роботі сприяє формуванню творчих якостей особистості, підвищує рівень самостійності, винахідливої активності, майстерності школярів. Дитина із об'єкту діяльності перетворюється у суб'єкт, якому дозволяється творити, породжуючи щось нове, невідоме раніш. А це саме те, без чого обдарована, творча дитина не може повноцінно існувати, що повною мірою розвиває її особистість та індивідуальність. Діти завжди з цікавістю та ентузіазмом беруться до виконання найскладніших досліджень, проектів і доволі часто знаходять оригінальні способи їхнього вирішення.

Саме така діяльність дозволяє цілеспрямовано розвивати і удосконалювати творчий потенціал учнів, сприяє засвоєнню, накопиченню, застосуванню та перетворенню власного суб'єктного досвіду, який своєю чергою виявляється в особистісному, ціннісному ставленні до дослідницької, інтелектуальної, творчої діяльності (до мети, змісту інформації, до процесу і результатів власної діяльності) і допомагає яскравішому виявленню та розвитку творчих здібностей.

Але чи все так добре у нас із станом дослідницької діяльності школярів на сучасному етапі? Відповідь однозначна – ні. На жаль, доволі часто діти залучаються до досліджень з примусу, вони часто не знають ні структури, ні вимог, ні етапів роботи над певним дослідженням.

Насамперед, нам необхідно зацікавити дитину дослідницькою, проектною, творчою діяльністю.

Яким чином це можна зробити?

Передусім, це власний приклад активної дослідницької діяльності, постійного переборювання різних шаблонів та звичок, які виникли давно і вимагають, як застарілі, кардинальних змін. Крім цього, це схвалення, оцінка творчого продукту дитини висококласним професіоналом, рейтинг, різноманітні нагороди, публікація робіт, упровадження практичних проектів тощо. Це також і набуття необхідних знань і навичок у здійсненні досліджень, які, безперечно, стануть у нагоді при подальшому навчанні у ВНЗ та професійній діяльності.

Які можуть бути причини та наслідки небажання (невміння) вчителя серйозно навчити дитину дослідженням?

- Почнемо з того, що справді нелегко здійснити і оформити самостійне дослідження. Для цього необхідно немало знати і докласти чимало зусиль. Це ще більш складно, якщо дитину не вчили і не навчили, як потрібно проводити дослідження.

- Катастрофічний дефіцит часу (але хто нині не поспішає?)

- Бажання якнайшвидше отримати високий бал, чи похвалу.

- Складність перевірки оригінальності досліджень учителями (інколи їхня неприциповість у ході такої перевірки).

Які ж шляхи вирішення цих проблем?

1. Насамперед, необхідно навчити працювати з науковими джерелами. Діти не мають належного досвіду знайомства та опрацювання наукової літератури: конспектування, планування, висунення і перевірки гіпотез, формулювання власних висновків і оформлення отриманих результатів.

2. Ретельно перевіряти самостійність та оригінальність досліджень. Якщо цього не буде, діти швидко звикають до обману та фальші і уявляють собі дослідницьку діяльність як цілком просту справу, а саме як суцільний плагіат. Для вирішення цього завдання необхідно:

- попросити дитину детально описати джерела, якими вона користувалася;

- перевірити розуміння всіх термінів, посилань у тексті;

- ставити різні запитання за змістом роботи, які дозволяють оцінити чи це власне, чи списане дослідження;

- вчити пошуку і розумному використанню наукової інформації через пошукові системи Інтернету, відкидаючи все словникове сміття.

Крім використання сучасних ІКТ технологій для пошуку інформації їх необхідно застосовувати і у дистанційному навчанні (індивідуальні заняття, консультації, ділові ігри тощо) дослідницької діяльності. Дитина, яка матиме до них доступ, зможе розширити, поглибити свої знання про дослідження, відпрацювати певні навички, потренуватися тощо.

Дистанційно навчати дітей дослідницької діяльності краще покроково, враховуючи при цьому **два основних аспекти творчої діяльності:**

- дослідницька діяльність (як творчий вид пізнання);

- власне творча діяльність (проектна, конструкторська, створення принципів нового творчого продукту).

Необхідно добитися того, щоб школярі оволоділи обома цими видами дослідницької діяльності. Для цього, наприклад, можна використовувати своєрідний **дистанційний навчально-дослідницький практикум**. Це своєрідні дослідницькі тренування, які тривають приблизно 10 – 15 хвилин, і які дитина може проводити у зручний для неї час і у зручному місці.

Можна запропонувати таку програму тренувань:

1. Розміщення завдань із відбору літератури для визначених тем досліджень.

2. Творче читання наукової літератури. Розміщуються уривки із наукових джерел та їхній критичний аналіз. Пропонується подати власні варіанти інтерпретацій уривків, відмінні від авторських.

3. Дистанційні дискусії з недостатньо розроблених у науці тем (методику дистанційних дискусій див. посібник розділ 2 п. 3).

4. Розміщення завдань із планування власного висловлювання, розміщення примірних планів таких висловлювань. Вправи на самостійне складання плану власного висловлювання з урахуванням посилань на опрацьовані джерела та на власні спостереження і висновки.

5. Практичні поради щодо конспектування наукових джерел, оформлення посилань на них. Тренувальні тексти із наукових статей.

6. Практикум і завдання щодо визначення мети, завдань і плану дослідження. Вправи з розробки, оцінки та захисту гіпотези дослідження.

7. Практичні поради щодо здійснення наукового опитування (бесіда, інтерв'ю, анкетування, тестування). Вправи на складання опитувальників та аналіз даних.

8. Практикум і завдання щодо здійснення наукового експерименту. Вправи на підготовку і планування експерименту, проведення мікроекспериментів, обробку та оцінку результатів.

9. Практикум зі складання схем, таблиць, діаграм.

10. Практикум з ілюстрування наукових текстів. Вправи на використання рисунків, значків, символів, фотоматеріалів, відео-, аудіо-матеріалів.

11. Виконання пробних цілісних досліджень. Розміщення тем та завдань цих досліджень.

12. Практикум з оформлення результатів дослідження. Поради, як писати вступ та висновки, як оформлювати титульний аркуш, заголовки, список літератури.

13. Практикум із підготовки наукових повідомлень з 1 – 2 джерел. Вправи та завдання на створення міні-реферату

14. Практичні поради щодо захисту дослідження. Вправи у правильному публічному мовленні, публічному опонуванні, аналізі, рецензуванні та дискусії.

Участь у запропонованому дистанційному навчанні дозволить краще підготуватися школяреві до виконання самостійних досліджень, створення різних проектів, написання наукових доповідей, рефератів та подальшого їхнього захисту.